

VSO Leerlijn Schriftelijke taal

Schriftelijke taal**(Vorbereidend) TECHNISCH LEZEN****SCHRIFTELIJKE TAAL**

Leerlijnen	Kerdoelen	Uitstroom Dagbesteding/Arbeid
Technisch lezen 1.1. Temporele orde waarneming 1.2. Auditieve discriminatie 1.3. Visuele discriminatie 1.4. Visuele analyse 1.5. Leesbegrippen 1.6. Auditieve synthese 1.7. Visuele synthese 1.8. Klank-teken koppeling 1.9. Woord- en tekstlezen 1.10. Auditieve analyse en synthese 1.11. Auditieve discriminatie en rijm 1.12. Auditief geheugen 1.13. Boekoriëntatie	4. De leerling leert informatieve en verhalende teksten te lezen over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld en interesses	Dagbesteding
Begrijpend lezen 1.14. Begrijpend lezen	3. De leerling leert zakelijke teksten te lezen over onderwerpen die aansluiten bij de eigen interesses, de leefwereld en de wereld van arbeid 4. De leerling leert verhalende en fictionele teksten belevend te lezen en de eigen interesses en voorkeuren op het gebied van fictie te verkennen	Arbeid
2.1. Handschriftontwikkeling 2.2. Auditieve analyse 2.3. Spellen 2.4. Stellen	5. De leerling leert zich schriftelijk begrijpelijk uit te drukken in een korte eenvoudige tekst	Dagbesteding
	5. De leerling leert zich schriftelijk begrijpelijk uit te drukken in korte, eenvoudige teksten over alledaagse en werkgerelateerde onderwerpen 6. De leerling leert in schriftelijke producten verzorgde taal te gebruiken	Arbeid

1.1. Temporele ordening			3	4
			Zegt een reeks van 3 woorden in de goede volgorde na	Benoemt het eerste woord van een zin of een reeks Benoemt het laatste woord van een zin of een reeks
	5			
	Wijst een bepaalde letterpositie in een woord aan (een kruisje zetten in het hok waar je de letter hoort) Benoemt de eerste klank van een woord Benoemt de laatste klank van een woord			

1.2. Auditieve discriminatie		2	3	4
		Herkent een trefwoord in een reeks of verhaal Geeft aan of twee woorden hetzelfde of verschillend zijn Herkent afzonderlijke woorden in een zin (legt een blokje voor ieder woord)	Herkent een klank in reeks losse klanken Herkent dezelfde klank in twee woorden	Rijmt op een éénlettergrepig woord (bus - kus) Onderscheidt verschillende klanken (fonemen) binnen een woord
	5			
	Onderscheidt de veranderende klank in wisselrijtjes (slechts één klank verandert) Hooft het verschil tussen lange en korte woorden			

1.3. Visuele discriminatie	1	2	3	4
	Wijst grote verschillen tussen plaatjes aan	Herkent details in een afbeelding	Herkent een (afwijkende of gelijke) letter tussen andere letters en in woorden (duidelijk verschil) Herkent een bepaald woord tussen andere woorden	Herkent een bepaalde letter tussen (gelijke en andere) letters en in woorden (gering verschil)

1.4. Visuele analyse			4
			Herkent grafemen van een woord (in een rij losse grafemen het juiste grafeem omcirkelen)
	5		
	Deelt een woord op in losse grafemen		

1.5. Leesbegrippen			2	3	4
	Wijst aan wat een boek is	Gebriikt de begrippen <i>verhaal/boek lezen</i> Wijst de leesrichting aan (links naar rechts)	Kent de begrippen <i>voorste, middelste</i> Kent de begrippen: <i>woord, zin, regel</i> en <i>bladzijde</i>	Kent de begrippen <i>daarna, ervoor, volgende, erachter, eerste, tweede, klank, letter</i>	
	5	6	7	8	
	Kent de betekenis van een punt Gebriikt de begrippen: <i>woord, zin, regel</i> en <i>bladzijde</i>	Kent de betekenis van een vraagteken	Kent de betekenis van een komma en een hoofdletter	Kent de betekenis van een uitroepeten	

1.6. Auditieve synthese			3	4
			Voegt woorden samen tot één woord (deur-bel)	Voegt lettergrepen samen tot een nieuw woord
	5	6	7	
	Voegt woorden samen tot een zin	Voegt losse klanken van twee- en drieletterwoorden samen tot een woord	Voegt losse klanken van woorden met medeklinkercombinaties samen tot een woord	

1.8. Klank-teken koppeling			4
			Leest de eerste 10 grafemen uit de leesmethoden Koppelt het juiste foneem aan het waargenomen grafeem (met bekende grafemen)
	5		
	Koppelt aan elk grafeem het juiste foneem (36 grafemen)		

1.9. Woord- en Tekstlezen				
	5	6	7	8
	Leest op AVI-Start ¹	Leest op AVI-Start Leest op AVI-M3	Leest op AVI-M3 Leest op AVI-E3	Leest op AVI -E3 Leest op AVI-M4
	9	10	11	12
	Leest op AVI-M4 Leest op AVI-E4	Leest op AVI-E4	Leest op AVI-M5	Leest op AVI-E5
	13	14	15	16
	Leest op AVI-M6		Leest op AVI-E6	

¹ Bij het instructieniveau gaan we er vanuit dat er nog niet aan de AVI-tijdslimiet wordt voldaan, maar dat het aantal fouten wel binnen de gestelde (AVI)norm valt.

Criteria van AVI-niveaus:

AVI-Start	AVI-M3	AVI-E3	AVI-M4
<ul style="list-style-type: none"> - Herkent direct de lidwoorden <i>de, het</i> en <i>een</i> - Herkent simpele woorden, zoals <i>teen, boom, boot, auto, etc.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 6 woorden zonder hoofdletters - Leest korte zinnen met één zin per regel - Leest geen samengestelde zinnen - Benoemt vlot alle grafemen - Leest éénlettergrepige woorden zonder leesmoelijkheden - Leest vlot klankzuivere (M)K(M) (<i>jaap, om, juf, ik, pen, boos</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 7 woorden - Leest één zin per regel met hoofdletters - Leest vlot nevenschikkende samengestelde zinnen - Leest vlot eenvoudige tweelettergrepige of samengestelde woorden (<i>ro-ver, voet-bal</i>) - Leest vlot éénlettergrepige woorden eindigend op <i>dt, ng</i> of <i>nk</i> - Leest vlot twee en drie medeklinkers vooraan en/of achteraan <i>MKMM/MMKM/MMKMM, MMMKM MKMMM</i> - Leest vlot verkleinwoorden 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 8 woorden met de juiste intonatie - Leest vlot korte zinnen die betekenisvol zijn afgebroken en doorlopen op de volgende regel (iedere zin begint op een nieuwe regel) - Leest samengestelde zinnen, nevenschikkend en onderschikkend - Leest vlot alle typen éénlettergrepige en tweelettergrepige en drieletterige woorden zonder leesmoelijkheden - Leest met een middelgroot lettertype
AVI-E4	AVI-M5	AVI-E5	AVI-M6
<ul style="list-style-type: none"> - Leest een doorlopende tekst met zinnen van ongeveer 9 woorden - Leest drie- en meerlettergrepige woorden met het voorvoegsel <i>ge-, be-, ver-</i> zonder leesmoelijkheden - Leest woorden op <i>-tie</i> uitgesproken als <i>-/tsie/</i> - Leest leenwoorden zonder afwijkende klank-tekenrelaties (<i>portemonnee, diskette</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 10 woorden met de juiste intonatie - Leest samengestelde zinnen - Leest drie- en meerlettergrepige woorden zonder leesmoelijkheden - Leest waar nodig de klanken <i>-c-</i> als <i>/k/, -c-</i> als <i>/s/, ch</i> als <i>/sj/</i> en <i>g</i> als <i>/zj/</i> - Leest woorden met een <i>-y-, -x-, -'s, 's-</i> - Leest woorden die eindigen op <i>-y</i> - Leest meerlettergrepige woorden met <i>-tie</i> erin (<i>vakantiepret</i>) - Leest meerlettergrepige woorden met <i>-i</i> als <i>/ie/</i> (<i>sigaretten</i>) - Leest woorden eidigend op open lettergreep: <i>domino, piano</i> - Leest met een klein lettertype 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 10 à 11 woorden met de juiste intonatie - Leest alle drie- en meerlettergrepige woorden zonder leesmoelijkheden - Leest woorden met <i>-ch-</i> als <i>/sj/-, -ge</i> als <i>-/zje/-, -eau-</i> als <i>-/oo/-</i> - Leest woorden eindigend op <i>-isch</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 11 woorden - Leest alle drie- en meerlettergrepige woorden met leesmoelijkheden - Leest laagfrequente leenwoorden
AVI-E6			
<ul style="list-style-type: none"> - Leest zinnen met ongeveer 11 à 12 woorden, waarbij alle woordtypen voorkomen 			

N.B. De leerlijn 'Technisch Lezen' is ontleend aan de methoden Veilig Leren Lezen en Estafette: Uitgeverij Zwijsen, Tilburg

1.14. Begrijpend lezen (picto)	1	2	3	4
	Geeft een juiste reactie na het zien van een symbool* van dagelijkse activiteiten (dagritme), personen, voorwerpen (drie verschillende)	Geeft een juiste reactie na het zien van alle in de groep gebruikte symbolen* van dagelijkse activiteiten (dagritme), personen, voorwerpen	'Leest' en begrijpt tweewoordzinnen gekoppeld aan dagelijkse situaties met behulp van symbolen	Begrijpt meerwoordzinnen binnen het hier en nu met behulp van symbolen (passend bij belevingswereld) <i>Leert 'lezen' m.b.v. signaalwoorden</i>
	5	6	7	8
	Koppelt een zelf gelezen woord of korte zin aan een afbeelding of handeling Legt van losse woordjes een logische zin bij een afbeelding (jip eet soep)	Leest een eenvoudige opsomming en begrijpt wat er nodig is (materiaallijst, boodschappenlijst, inpaklijst) Koppelt zelf gelezen zinnen aan een concrete situatie	Begrijpt een eenvoudige tekst (1 -3 zinnen) Begrijpt van wie een eenvoudige boodschap afkomstig is en wat de bedoeling ervan is	Begrijpt het leesdoel van verschillende teksten (koken, zingen, lekker lezen, puzzelen, kopen, meer weten over, waar-schuwen, betalen, uitnodigen) Begrijpt delen van verschillende soorten eenvoudige teksten (alinea)
	9	10	11	12
	Begrijpt verschillende soorten eenvoudige teksten (verhaal, instructie-tekst, info-tekst) Begrijpt welke teksten geschikt zijn om zelf te lezen	Begrijpt de belangrijkste inhoud van een deel van een authentieke tekst (oorzaak-gevolg, doel-middel, etc.)	Leest en interpreteert authentieke teksten (krant, tijdschrift, boek, reclame, aankondiging, advertentie) Kan eenvoudige recepten en handleidingen lezen Stelt bij de tekst vragen die met wie, wat, waar en wanneer beginnen	Achterhaalt de betekenis van moeilijke woorden door in de tekst naar aanwijzingen te zoeken Weet dat titel, tekst en illustraties meestal bij elkaar horen Geeft mondeling of schriftelijk een oordeel over een gelezen tekst/boek (ik vind het leuk omdat...)
13	14	15	16	
Vertelt na het lezen de tekst in eigen woorden na Formuleert de hoofdgedachte van een alinea (wat vindt de schrijver het belangrijkste) Begrijpt noodzakelijke details in een tekst	Leeft mee met een personage en legt uit hoe een personage zich voelt	Geeft een onderbouwde mening over de inhoud van een authentieke tekst Maakt een beknopte samenvatting van de tekst op basis van de hoofdgedachten van de alinea's	Beoordeelt informatie op waarde in relatie tot de bron Geeft de bedoeling weer van tekstgedeelten en specifieke formuleringen Beschrijft situaties en verwickelingen in de tekst Vertelt de geschiedenis van een verhaal chronologisch na	

* Symbolen kunnen de vorm hebben van: voorwerpen, foto's, pictogrammen, tekeningen

Leerlingen die niet technisch leren lezen, gaan 'lezen' met signaalwoorden. Deze aparte lijn is niet gericht op lezen, maar om het begrijpen van veel voorkomende afbeeldingen in zijn omgeving. De lijn staat hier niet verder uitgewerkt. De gehele lijn van signaalwoorden begrijpen valt onder niveau 4 van het begrijpend lezen. Dit doel hoeft niet te worden gehaald met leerlingen die wel technisch kunnen of gaan lezen.

SCHRIJVEN

VSO dagbesteding Kerndoel 2: De leerling leert zich schriftelijk begrijpelijk uit te drukken in een korte eenvoudige tekst

VSO arbeid Kerndoel 2: De leerling leert zich schriftelijk begrijpelijk uit te drukken in korte, eenvoudige teksten over alledaagse en werkgerelateerde onderwerpen

VSO arbeid Kerndoel 2: De leerling leert in schriftelijke producten verzorgde taal te gebruiken

2.1.Handschrift-ontwikkeling	1	2	3	4
		Houdt een potlood vast met de punt naar beneden	Tekent de vormen korte stok, lange stok en rondje na Wijst in letters de vormen korte stok, lange stok en rondje aan Werkt van links naar rechts (zonder begrip van links en rechts)	Tekent de vormen open rondje, boogje/poort en kuiltje na Tekent na het noemen van korte stok, lange stok en cirkel de juiste vorm Wijst in letters de vormen open rondje, boogje/poort en kuiltje aan Schrijft de beginletters van de schrijfmethode na
	5	6	7	8
	Schrijft met de voorkeurshand Schrijft zijn eigen naam na Schrijft enkele letters bij vrij schrijven Schrijft na het noemen van de beginletters de letters volgens de schrijfmethode	Houdt een potlood vast met een pincetgreep (duim en wijsvinger) Schrijft zonder voorbeeld zijn eigen naam Schrijft de cijfersymbolen tot en met vijf	Houdt een potlood vast met een driepuntspengreep (duim, wijsvinger, middelvinger) Schrijft alle letters van de schrijfmethode na Schrijft de cijfersymbolen 0 tot en met 9 (eigen leeftijd)	Schrijft eigen naam op een lijn Schrijft zonder voorbeeld alle letters volgens de schrijfmethode Schrijft de letters zonder omkeringen in een eenvoudig woord Schrijft cijfers in de juiste verhouding tot elkaar
	9	10	11	12
	Schrijft zijn eigen voor- en achternaam Schrijft leestekens ? en ! Schrijft lettergroepen (l-k, a-n, j-g) in een onderling variërende hoogte Laat even grote spaties tussen woorden Gebruikt een correctiepen (Tipp-ex, pritt-corrector)	Schrijft zijn eigen voor- en achternaam met een hoofdletter Schrijft alle hoofdletters na Schrijft hoofdletters in de juiste verhouding tot kleine letters	Schrijft zijn eigen handtekening Schrijft zonder voorbeeld alle hoofdletters	Heeft een leesbaar handschrift Past de grootte van letters aan op het formulier Schrijft een briefje, kaart of e-mail om informatie te vragen, iemand te bedanken, te feliciteren, uit te nodigen e.d. Hanteert titel in een tekst Voorziet een brief op de gebruikelijke plaats van datering, adressering, aanhef en ondertekening

	13	14	15	16
	<p>Schrijft een korte tekst om eigen ervaringen, meningen en gevoelens over te brengen</p> <p>Verzamelt vooraf informatie uit verschillende bronnen en ordent dit op thema/tijd</p> <p>Stelt voor het schrijven het onderwerp vast (waarover ga ik schrijven?)</p> <p>Vult een (niet te complex) formulier in</p> <p>Past bij het schrijven van een tekst diverse tekstconventies toe (aanhef van een brief)</p> <p>Schrijft een verslag of een werkstuk en vat daarbij stukjes informatie uit verscheidene bronnen samen</p> <p>Maakt aantekeningen en geeft deze overzichtelijk weer</p> <p>Hanteert verschil formeel/informeel in een brief</p> <p>Besteedt aandacht aan de opmaak van de tekst (handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur)</p> <p>Schrijft eigen ideeën, ervaringen, gebeurtenissen en fantasieën op in een verhaal, in een informatieve tekst of in een gedicht</p> <p>Schrijft notities, berichten en instructies waarin eenvoudige informatie van onmiddellijke relevantie wordt overgebracht</p>	<p>Weet hoe de opmaak van een formele brief eruit ziet</p> <p>Kan zich duidelijk uitdrukken in een korte tekst over een nieuw onderwerp</p> <p>Stelt voor het schrijven de tekstsoort vast</p> <p>Stelt voor het schrijven een schrijfdoel vast (waarom schrijf ik, wat wil ik bereiken?)</p> <p>Kent de kenmerken van een verhalende en een informatieve tekst</p> <p>Maakt aantekeningen tijdens een uitleg of les</p> <p>Gebruikt veel voorkomende verbindingswoorden (als, hoewel) correct</p> <p>Controleert met hulp van anderen zijn eerste versie op inhoud</p> <p>Gebruikt bij het schrijven de juiste interpunctie: komma, punt</p> <p>Verwerkt opmerkingen van de leerkracht over spelling en interpunctie (hoofdletter, punt, vraagteken) in zijn tekst</p> <p>Stelt een advertentie op om bijvoorbeeld spullen te verkopen.</p> <p>Hanteert tekstkopjes in een tekst</p>	<p>Schrijft een korte formele brief over een bekend onderwerp</p> <p>Reflecteert voor, tijdens en na het schrijven op de tekst en het schrijfproces (past een uitgebreid schrijfplan zelfstandig toe)</p> <p>Schrijft een verhaal met een duidelijke inleiding, kern en afsluiting</p> <p>Controleert zijn eerste versie zelfstandig op inhoud, zinsbouw, geleerde spelling en interpunctie</p> <p>Verwerkt verbeterpunten in zijn definitieve tekst</p> <p>Reflecteert voor, tijdens en na het schrijven op de tekst en het schrijfproces (past een uitgebreid schrijfplan zelfstandig toe)</p> <p>Schrijft e-mails of informele brieven en drukt daarbij meningen en gevoelens uit</p> <p>Brengt bij langere teksten (meer dan twee A4) met behulp van ondersteuning aanpassingen aan in de lay-out</p> <p>Schrijft een tekst met een titel en tussenkopjes</p> <p>Formuleert in enkelvoudige en samengestelde zinnen</p> <p>Stelt voor het schrijven het lezerspubliek vast (voor wie schrijf ik?)</p>	<p>Maakt met behulp van standaardformuleringen eenvoudige zakelijke brieven en stelt schriftelijke verzoeken op</p> <p>Schrijft verslagen en werkstukken met behulp van stramien en kan daarbij informatie uit verschillende bronnen vergelijken, samenvoegen en samenvatten</p> <p>Schrijft onderhoudende teksten en overtuigt hierbij met argumenten</p> <p>Schrijft verschillende soorten teksten (verhalend, informatief, beschouwend, meningtekst) en kent en gebruikt de kenmerken van deze teksten</p> <p>Maakt met behulp van standaardformuleringen eenvoudige zakelijke brieven en stelt schriftelijke verzoeken op</p> <p>Schrijft verslagen en werkstukken met behulp van een stramien en kan daarbij informatie uit verscheidene bronnen vergelijken, samenvoegen en samenvatten</p> <p>Schrijft onderhoudende teksten en overtuigt hierbij met argumenten</p> <p>Past het woordgebruik en toon aan het publiek aan</p> <p>Schrijft een instructieve tekst (bijv. hoe een apparaat werkt)</p> <p>Maakt een collage, een krant of muurkrant</p>

2.3. Spellen				
Waar 'schrijft' staat kan eveneens 'typt', 'legt' of 'stempelt' gelezen worden	5	6	7	8
	Schrijft letters (letterdictee)	Schrijft klankzuivere MKM woorden met korte en lange klinkers	Schrijft klankzuivere, éénletter-grepige woorden met tweetekenklanken Schrijft woorden met <i>sch</i> - Schrijft woorden met <i>-eer</i> , <i>-oor</i> , <i>-eur</i>	Schrijft klankzuivere, éénletter-grepige MKMM en MMKM woorden Schrijft MKM(M)-MKM-woorden (huismus)
	9	10	11	12
	Schrijft woorden met -ng Schrijft veelvoorkomende woorden met s en z (zon, slak)	Schrijft woorden met -aai, -ooi, -oei Schrijft veelvoorkomende woorden met ei en ij Schrijft veelvoorkomende woorden met f en v (fiets, vis)	Schrijft woorden met <i>-nk</i> Schrijft veelvoorkomende woorden met ou en au, met ch en g (gauw, lachen)	Schrijft woorden met <i>-nk</i> Schrijft veelvoorkomende woorden met ou en au, met ch en g (gauw, lachen) Gebruikt aanhalingstekens correct Spelt twee- en eenvoudige drie-lettergrepige woorden, eindigend op -el, -em, -er, -de, -te; met een onbeklemtoonde eindlettergreep, -ig, -lijk en beginnend met be-, ge-, ver- Spelt twee- en eenvoudige drie-lettergrepige woorden met open/gesloten eerste lettergreep Spelt woorden op -eren, -enen, -le(n), -ale Spelt woorden met letters die niet worden uitgesproken (kistje, lopen) Spelt klankzuiver en niet-klankzuiver samengestelde woorden Spelt woorden met de lettergreep eindigend op -d, -b

	13	14	15	16
	<p>Schrijft woorden met een umlaut (bijvoorbeeld 'überhaupt')</p> <p>Spelt het bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord correct</p> <p>Spelt woorden op -igheid, -lijkheid, -rijk, -(b)aar, -loos, -zaam, -erij</p> <p>Spelt woorden met een c voor /k-of /s/</p> <p>Gebruikt hoofdletters voor eigennamen en directe rede</p> <p>Past bij werkwoordsspelling de analogieregel toe (hij loopt, zoekt)</p> <p>Spelt woorden op -heid, -achtig, -(e)lijk</p> <p>Past de verenkering of verdubbeling van de medeklinker toe bij meervoudsvorming</p> <p>Gebruikt de punt, het vraagteken, het uitroepteken en hoofdletters correct</p>	<p>Zoekt een woord op als hij niet weet hoe hij het moet schrijven</p> <p>Schrijft voltooid deelwoorden correct (eindigend op -d)</p> <p>Spelt woorden op -tie,- isch en -teit</p> <p>Gebruikt aanhalingstekens correct</p> <p>Spelt woorden met 's</p> <p>Spelt woorden met -eau en -au voor /oo/ en -ou voor /oe/</p> <p>Spelt voltooid deelwoorden (niet eindigend op d)</p>	<p>Schrijft buitenlandse woorden die zijn opgenomen in de Nederlandse taal (zoals: meeting of bureau)</p> <p>Schrijft woorden en woordsamenstellingen correct (geleidelijk, ademhaling, voetbalwedstrijd)</p> <p>Spelt woorden met een overtreffende trap</p> <p>Spelt verkleinwoorden -ootje, -eetje, -uutje</p> <p>Spelt woorden beginnend met een lettergreep op th-, wr-, ch-</p> <p>Spelt woorden met een x</p> <p>Past de gelijkvormigheidsregel toe bij niet klankzuivere woorden op d-t, b-p (hond-honden, rib-ribben)</p> <p>Spelt het bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord correct</p> <p>Spelt voltooid deelwoorden (eindigend op d)</p>	<p>Beheerst de algemene regels van de werkwoordspelling (hij verwachtte, de verwachte brief)</p> <p>Spelt woorden eindigend op -iaal, -ieel, -eaal, -ueel en -age, -oge</p> <p>Spelt woorden met -n bij stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden</p> <p>Spelt niet te beredeneren woorden door woordbeeldtraining</p> <p>Spelt leenwoorden (politie, liter, computer, jaartal)</p> <p>Spelt alle woorden en woordsamenstellingen correct (geleidelijk, ademhaling, voetbalwedstrijd)</p> <p>Spelt ambigue woorden correct (woorden waarbij de klank geen uitsluitel geeft, zoals mouwen)</p>